

ЕКСКЛЮЗИВ

ІНТЕРВ'Ю З МІНІСТРОМ ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ МИКОЛОЮ ОНІЩУКОМ

Микола Оніщук – десятий Міністр юстиції України. Його було призначено на посаду «міністра справедливості» 18 грудня 2007 року. Нагадаємо, що в жовтні-листопаді 2007 року «Юридична газета» організувала публічне обговорення можливих претендентів на посаду міністра, і тоді Микола Васильович в інтерв'ю розповів про свої наміри та погляди (див. № 44-45 ЮГ 2007). Цього разу ми спілкувалися з Миколою Оніщуком уже в статусі Міністра юстиції, щоби дізнатися про перші результати роботи, атмосферу в Міністерстві та його бачення шляхів вирішення ряду контроверсійних проблем, підходи до яких визначатимуть настрої в юридичному світі країни в 2008 році

«НА ЩАСТЯ, ЙОГО ТУТ НЕ БУЛО»

■ Шановний пане Оніщук, у цьому кабінеті донедавна працював інший міністр. Як пройшла передача влади в Мін'юсти? Що запам'яталося?

– Передача пройшла мирно. Олександр Володимирович Лавринович, здається, останній тиждень не працював – був у відпустці. Його обов'язки виконував один із заступників Міністра юстиції. Як колеги по професійному цеху, і в тому числі по роботі в парламенті, ми один одного добре знаємо. Крім того, оскільки йдеться про професійну діяльність, то багатьох із заступників Міністра я знаю по парламентській роботі. Оскільки за час моєї роботи заступником голови комітету в парламенті фактично кожен із них приходив на засідання комітету, аби доповісти з приводу певного законопроекту.

■ Приймаючи повноваження Міністра юстиції ви розмовляли з Олександром Лавриновичем?

– Так, розмова була. Щоправда, не тут (у кабінеті Міністра юстиції – Авт.). Вона пройшла в іншому місці. Відбулася, я б сказав, спокійна професійна передача влади.

Я поцікавився, які проекти колишній міністр вважає за потрібне продовжити, що би він мені, власне, хотів побажати, які передати ідеї. Тобто це було комфортно. Не було ситуації захоплення кабінетів, тим більше силових, інших подібних дій.

■ Якими були ваші перші кроки?

– Щойно прийшовши, я зібрав заступників. Із тими заступниками, які залишилися на роботі, ми знайшли взаєморозуміння по пріоритетах, визначених для Міністерства. В цьому ситуація в Міністерстві вигідно вирізняється позитивним досвідом (передачі влади – Авт.), який міг би бути впроваджений у будь-якому міністерстві чи природній монополії.

■ Ви могли би поділитися з читачами «Юридичної газети» своїми думками, почуттями, які виникли, щойно ви прийшли в Міністерство, йшли до кабінету?

– Які були почуття? Безумовно, цьому передувало величезне моральне та фізичне навантаження. Річ у тім, що весь цей рік – починаючи з березня – був дуже виснажливим з точки зору тієї, м'яко кажучи, гострої політичної конкуренції, жорсткіше кажучи, політичного протистояння, в якому перебували фракції, а потім і Президент... відтак і виборчий період... Ситуація, вимагала концентрації волі, знань і всього іншого. Звісно, це давалося взнаки.

Крім того, це було вже третє скликання, коли мене обрали до парламенту. І завжди, попри те, що всі прагнуть стати міністром, був певний вибір. Це не був вирішальний фактор, але певний фон. Необхідно було скласти депутатський мандат.

■ Ви це зробили відразу?

– Навіть якби цього не вимагали, це питання професійної честі – Міністр юстиції мав бути першим, хто напише відповідну заяву. І третє: яшов у Міністерство із значним багажем життєвого та професійного досвіду, із розумінням того, чим має займатися Міністерство, які повинні бути пріоритети. Тому я увійшов у кабінет злегкістю.

■ Що ви змінили в ньому?

– Змінив дуже мало.

■ Кажуть, ви замінили картини?

– Це правда. Так, замінив картини. Тепер у мене висять роботи Столяренка, Глуценка – це все українські художники, ви знаєте. А це – пані Яблонська. Все інше без змін. І ще переставив одне із зелених насаджень – мені здалося, так буде краще. Умови для роботи тут нормальні. Потреби щось змінювати кардинально не було.

■ Щодо портретів...

– Я навіть здогадуюсь, який тут портрет висів (показує на стіну під малим гербом України).

■ Мабуть, глави колишнього уряду?

– Його вже тут не було. На щастя. Отож, нічого суттєвого змінювати не довелося.

ІНІЦІАТИВИ

■ Пане Оніщук, які ваші перші здобутки на посаді? Що розчарувало, чим вже варто пишатися?

– Розчарувань немає. Про те, чим варто пишатися, говорити, можливо, зарано. Оскільки, аби пишатися, потрібно мати результати роботи, а не тільки задуми. Щодо перших здобутків, то вони знаходяться в площині чітких пріоритетів Міністерства і Міністра на найближчу перспективу, зокрема на рік. Пишаюся тим, що ці пріоритети на сьогодні є чітко сформульованими, маю надію, що вони є зрозумілими для суспільства, і, що не менш важливо, оскільки йдеться про посаду урядовця, що вони є зрозумілими – в плані виконання – для апаратників: заступникам, керівникам департаментів, начальникам головних управлінь юстиції, колегам по міністерству загалом.

■ Пане Оніщук, ще один із озвучених пріоритетів Міністерства юстиції – боротьба з корупцією, але як Міністерство, що не є правоохоронним органом, без відповідного механізму оперативної діяльності може протидіяти такому складному явищу, як корупція?

– Ця тема заслуговує на прискіпливу увагу як суспільства загалом, так і виконавчої влади зокрема. Проблема корупції набула характеру проблеми національної безпеки. Адже не секрет, що починаючи від районної лікарні і завершуючи найвищими щаблями, корупція є майже унормованою практикою. Мається на увазі практика, унормована з точки зору певних соціальних її оцінок.

■ Що стала, мовою соціології, «інфо-правом»?

– Так. Тому йдеться про те, щоб розробити додаткові заходи в рамках Національної програми боротьби з корупцією, утворити спеціальний антикорупційний орган (про що нині говорять), передбачити спеціальний підрозділ по боротьбі з корупцією в правоохоронних органах, запровадити інститут спеціальних уповноважених антикорупційного органу в системі міністерств і центральних органів виконавчої влади. Йдеться про те, щоб у цій же царині створити систему попередження, профілактики й організації державної політики. Й у цьому відношенні Міністерство юстиції має виступити в ролі провідника. Тобто ми не прагнемо мати оперативні розшукувальні, слідчі функції, але коли йдеться

ся про державну політику, координацію профілактики, виявлення корупційних явищ і боротьбу з ними, то Міністерство юстиції могло би відігравати більш активну роль.

■ Які ще пріоритети зумовлюватимуть постановку нових завдань Міністерства?

– Третій пріоритет, і тут також моє бачення збігається з баченням Президента, це реформа кримінальної юстиції. І, зокрема, реформа досудового слідства, що потребує прийняття нового кримінально-процесуального кодексу. Йдеться також про перегляд наших поглядів на систему виконання кримінальних покарань.

■ Реформа пенітенціарної системи – це «міцний орішок».

– Справа в тому, що ця система традиційно є консервативною. Ї не лише в нас, а й у Європі. Разом із тим є декілька завдань, які мають бути вирішені з точки зору нових поглядів. Зокрема, йдеться про створення системи громадського контролю. Далі – про реконструкцію слідчих ізоляторів, тюрем. Держава повинна повернутися до цієї проблеми обличчям – виділити бюджетні кошти. Адже ми маємо слідчі ізолятори, в'язниці, яким по 150-200 років. Потрібно зінціювати і найближчим часом збудувати тюрму за європейськими стандартами, у котрій засуджені утримуватимуться в гідних умовах.

Як відзначив Президент України, українські суди позбавляють людей волі, але ніде не написано, що вони мають позбавляти людей гідності.

■ У зв'язку з цим пріоритетом: 27 грудня 2007 року, представляючи свого першого заступника Євгена Корнійчука, ви доручили йому «провести роботу зустріч із керівництвом Департаменту виконання покарань на предмет створення в системі Міністерства юстиції вищого навчального закладу, що здійснюватиме підготовку кадрів для пенітенціарної системи України».

– Це, до речі, одне із завдань у процесі реформування пенітенціарної системи. По суті, в Україні сьогодні нема закладу, який би готував фахівців для пенітенціарної системи.

■ Ідеться про створення окремого, нового навчального закладу?

– Ми хотіли би тут провести консультації з Міністерством внутрішніх справ, яке має розвинути мережу навчальних закладів, що готують фахівців для мережі МВС і які, зокрема, мали би готувати фахівців для пенітенціарної системи. Але, як свідчить досвід, ті фахівці, котрі готу-

ються у вищих системах МВС, не йдуть на роботу в пенітенціарну систему.

■ Це не престижно?

– Не престижно! Тому я маю намір провести розмову з Міністром внутрішніх справ Юрієм Луценком, звернувшись із проханням передати один із навчальних закладів МВС до системи Міністерства юстиції України для створення спеціалізованого навчального закладу підготовки спеціалістів для галузі пенітенціарної системи. Цей заклад буде готувати фахівців виключно для цієї галузі, діяльність у якій має психолого-соціальне навантаження. Таку позицію підтримує пан Кошинець, нинішній керівник Департаменту виконання покарань. Це відповідає і європейській, і світовій практиці: суспільство, держава повинні готувати фахівців спеціально для цієї сфери.

■ У які строки має бути виконано завдання створення нового закладу?

– Звичайно, ми не можемо цього зробити зараз – упродовж навчального року. Але це цілком реально, якщо говорити про початок нового 2008-2009 навчального року. Ми хотіли би, щоб дана проблема була вирішена до червня цього року. Переконаний, що це нам до снаги, і що створення такого вишу відповідає державним інтересам.

ДЕРЖАВНА ВИКОНАВЧА СЛУЖБА

■ Шановний пане Оніщук, вашим першим пріоритетом на початку листопада 2007 року ви назвали забезпечення безумовного виконання судових рішень. Які саме зміни очікуються в царині ДВС?

– Удосконалення роботи ДВС – один із пріоритетів Мін'юсту. З-поміж ініціатив – намір налагодити ефективне функціонування реєстру судових рішень. Мій попередник чимало зробив, тож у цьому відношенні небагато залишилося докласти зусиль, аби налагодити роботу реєстру: щоб усі виконавчі провадження, які відкриваються або закриваються, були відображені в загальнонаціональному реєстрі виконавчих проваджень.

■ Реєстр буде відкритий?

– Відкритий для стягувачів, державних виконавців, насамперед для органів, які мають спеціальний доступ. Не знаю, чи цей реєстр має бути відкритий повною мірою для тих, хто не має ніякого стосунку до проблем стягнень.

■ Щодо виконання судових рішень...

– Я прихильник запровадження недержавних форм виконання судових рішень. Відразу зроблю застереження: не йдеться

ЕКСКЛЮЗИВ

про те, аби ця форма виконавчого провадження була уведена щодо усіх видів судових рішень. Тобто ті виконавчі провадження, які стосуються поновлення на роботі, сімейних відносин, зокрема дітей, які стосуються виконання рішень проти держави, мають залишитися в сфері виконання державного інституту – ДВС. Але коли ми говоримо про виконання рішень майнового чи грошового характеру – про стягнення – то я не бачу тут ніяких загроз, якщо буде створено альтернативу ДВС. Маються на увазі приватні судові виконавці, приватні виконавчі фірми, що будуть на цьому спеціалізуватися.

■ **Які кваліфікаційні вимоги ставитимуться до приватних судових виконавців?**

– Зрозуміло, що мають бути запроваджені відповідні правила сертифікації, ліцензування. Аби тут не було випадкових людей. Ія розраховую на те, що досвід Угорщини, Франції, де широко використовується інститут приватного виконання рішень, дозволить нам зменшити рівень корупції у цих сферах. Адже не секрет, що державний виконавець безпосередньо контактує з приватним сектором – стягувачем – і що саме тут є ґрунт для елементів, а іноді й суттєвих обтяжень корупційного характеру.

■ **Виконавча служба, зокрема приватна, таки залишиться сферою діяльності, якою займатимуться виключно юристи?**

– Звісно. Виконавцями мають бути особи з юридичною освітою. Систему регламентації приватної виконавчої діяльності ще буде запроваджено, вироблено деонтологічні правила діяльності у цій сфері. Я зате, аби ця сфера, хоч і не державної діяльності, набула всіх ознак професійних організацій, які працюватимуть на цьому ринку.

НА ЗАХИСТІ ДЕРЖАВНИХ ІНТЕРЕСІВ

■ **Пане Оніщук, торік Мін'юст, зважаючи на конфлікт інтересів, домігся розмежування функцій представлення інтересів Кабінету Міністрів і Президента в судах. Щось планується змінювати у цьому відношенні?**

– З-поміж пріоритетів і створення системи захисту інтересів держави в судах України. Сьогодні вона розвивається у традиційному плані: юридичні відділи міністерств, відомств, природних монополій захищають у судах у міру своїх можливостей інтереси держави, інтереси уряду, оскільки уряд – це і є держава.

■ **У широкому, американському розумінні цього слова?**

– Так. При цьому не йдеться про те, що ми залишаємо інтереси лише Грушевської – інтереси центрального органу виконавчої влади. Мова йде про створення реєстру судових проваджень проти держави, коли держава є позивачем чи відповідачем, про уряд, центральні органи виконавчої влади, природні монополії.

Адже через позови до них величезний масив державної власності перейшов у «приватні руки». Зокрема і через відсутність такого реєстру, тобто розуміння, що і де відбувається – для прикладу, хто забирає у Мінтрансу, умовно кажучи, порт або причал.

Тому ми пропонуємо, створити реєстр, передбачити в державному бюджеті кошти на закупівлю державою послуг. Мова йде про надзвичайно важливі судові процеси, де рівень кваліфікації, наприклад, юридичного відділу певного міністерства, можливо, недостатній.

Йдеться також і про те, щоб Міністерство не лише погоджувало призначення керівників юридичних служб, але й мало право виносити подання на їх звільнення. І загалом ми хотіли би суттєво підняти рівень правової роботи в цьому напрямі.

■ **На останньому в 2007 році засідан-**

ні КМ України на порядку денному було питання про відкликання позовів КМ до Президента України. Втім, нема повідомлень про рішення з цього питання.

– Я інформую про факт: Міністерство юстиції відкликло всі позови від імені уряду, які були заявлені до Президента України в судах України щодо його указів. Таким чином, на сьогодні можна констатувати: сьогодні уряд і президент не перебувають у стані правового конфлікту.

■ **Але ж на сьогодні нема політичного протистояння між урядом і президентом. А якщо це протистояння відновиться?**

– Сподіваюся, що ні. Зокрема тому, що парламент найближчим часом повинен розглянути проект нового Закону про «Кабінет Міністрів України». У якому значна частина питань, пов'язаних із тлумаченням повноважень, вирішена на користь Конституції: мається на увазі й проблема формування уряду, й проблема контрастигації, й проблема виконання рішень РНБО тощо... Що стосується майбутнього: спробуймо пожити в позитивному вимірі.

■ **Щодо прийняття нового Закону про КМ. Які шанси його прийняття, неже його не має бути прийнято кваліфікованою більшістю парламенту?**

– Ні. Чинне українське законодавство не передбачає такого поняття як «базові закони», що мають прийматися кваліфікованою більшістю.

Таке передбачено в деяких юрисдикціях. Відтак імовірність схвалення нового Закону про КМ є високою.

КАДРИ І КАДРОВІ ПІДТЕКСТИ

■ **Пане Оніщук, поговоримо про кадри. Призначено нових заступників міністра. Було введено додаткові посади заступників міністра юстиції. Чим це зумовлено? Не хотіли «йти»?**

– Тут є два моменти. По-перше, ряд заступників міністрів було призначено буквально напередодні призначення нового міністра. І це був малозрозумілий крок. Адже була висока ймовірність того, що нині вже колишній уряд не працюватиме... Що до кадрових призначень відзначу нових заступників: Євген Корнійчук, Віктор Цоклан, Наталія Багашева та Андрій Богдан.

■ **Які політичні підтексти цих призначень? Якщо попередній Міністр юстиції та його деякі заступники чітко асоціювалися з однією політичною силою, то сьогодні ми маємо заступників, які асоціюються з представниками різних політичних сил, зокрема з НУ-НС і БЮТ.**

– Вважаю, що підтексти тут перебіль-

шені. Я не відчуваю себе представником окремої політичної сили. Я відчуваю себе членом уряду, який сформовано в парламенті парламентською більшістю.

Тому що завдання Міністерства, про які йдеться як про пріоритетні, на мою думку, на сто відсотків в рівній мірі відображають інтереси БЮТ і НУ-НС, інтереси виборців і взагалі громадян, інтереси Регіонів і Комуністичної партії.

■ **Тут вони збігаються?**

– З моєї точки зору, йдеться про

те, що треба зробити для країни, її громадян. У даному випадку просто представник нашої політичної сили (НУ-НС) є носієм цих ідей, ідей, зокрема, відображені й у програмі уряду «Український прорив». Тому абсолютно щиро вам кажу: я не відчуваю себе представником якоїсь виокремленої політичної сили, хоча я справді її представник.

З моєї точки зору, міністр повинен якраз бути носієм цінностей, які відображають розуміння країни. Не забуваючи при тому, що, звісно, я асоціюю себе з політичною силою. Політичною силою, яка сказала виборцям про те, що і як вона повинна робити.

Тому підтексти, про які так багато говорять журналісти, не проявляються. В тих засіданнях уряду, що вже відбулися, в атмосфері роботи уряду, поки що ґрунту для таких підтекстів немає.

■ **Це чи не вперше керівництво Мін'юсту формується з юристів, які, так би мовити, мають досвід роботи, прийшли з юридичного бізнесу. До речі, ваша біографія, розміщена на сайті Мін'юсту, не містить запису про ваш досвід роботи в ЮФ «Юріс». А чому?**

– Щодо біографії на сайті Мін'юсту: у ній відображено те, що внесено в трудовий книжці. А моя трудова книжка знаходилася то в Інституті держави і права, то в Спілці юристів, то в Верховній Раді. Але я пишаюся тим, що понад 10 років очолював провідну українську юридичну фірму, яку заснував і розвинув, що ще в 1996 році ініціював створення Форуму практикуючих юристів, який опікувався питанням розробки деонтологічних правил поведінки юриста. І це один із важливих періодів мого життя, я ним пишаюся, оскільки вдалося багато зробити.

■ **Як впливає на діяльність Міністерства той чинник, що до політичного керівництва Міністерства прийшли юристи, які мають досвід юридичного бізнесу?**

– Виключно позитивно. Працюючи в парламенті, ми бачили суспільство і правові явища з точки зору публічного інтересу. Працюючи керівниками компаній, ми бачили суспільство і правові явища з точки зору громадянського інтересу, приватного інтересу. Таке поєднання, переконаний, лише піде на користь. І це можна зауважити з моїх коментарів. Так, наприклад, будучи публічною особою, виступаючи з позицій публічного інтересу, я

обстоюю приватно-правову форму виконання судових рішень, тобто, по суті, добровільно створюю конкуренцію ДВС, для якої, здавалося б, добре мати монополію. Тобто, з моєї точки зору, зазначений фактор є позитивним.

■ **Але приватний інтерес може зумовити конфлікт інтересів...**

– Таких загроз, я вважаю, не існує. Люди, які приходять з таким багажем політичної відповідальності в Міністерство, люди, направлені сюди на роботу, по суті за списком політичної партії чи виборчого блоку, вже не належать лише собі.

Адже їхня поведінка і статус екстраполюється на статус і електоральні перспективи їхніх політичних сил.

■ **Мовою юридичного бізнесу, в них не один і не кілька клієнтів, а колективний клієнт – народ.**

– Так, і ви знаєте, що ми повинні діяти надзвичайно обачно, аби не допустити випадку в своїй особистій діяльності, який би міг кинути тінь на політичну силу. Коли ми мали мажоритарну систему, коли уряди, за старою моделлю, формувалися за іншими принципами, тоді міністри були відповідальними перед однією особою – президентом.

Сьогодні ми свідомі того, що відповідаємо перед людьми, які проголосували за демократичний вибір, за наш виборчий блок.

■ **Яку ЮФ «Юріс» відреагували на ваше призначення Міністром юстиції?**

– Вони вже звикли, що я не належу фірмі. Я був депутатом вже трьох скликань. І вони навчилися організовувати свою роботу, працювати, по суті, за моєї відсутності. Ну, так складається життя.

■ **Щодо вашого професійного розвитку. Ви планували захист докторської з конституційного права. В біографії на сайті Мін'юсту вказано: «Нині займається дослідженням актуальних проблем конституційного, в тому числі референдного, права». Як ви передбачаєте, що здійсниться швидше – ваш захист чи прийняття нової Конституції?**

– Прийняття Конституції – тривалий процес, бо конституційний процес має «консервативну природу». Не думаю, що його буде завершено раніше за перше півріччя 2009 року. Відповідаючи на ваше запитання: більш пріоритетним для мене є прийняття Конституції, заради цього я готовий поступитися захистом своєї докторської.

Розмову вів **СЛАВІК БІГУН**
«Юридична газета»